

Получена: 31.03.2022 г.

Приета: 26.04.2022 г.

ЕДИН ПРИМЕР ЗА РЕШАВАНЕ НА ПРОТИВОРЕЧИЯТА В СЪВРЕМЕННАТА АРХИТЕКТУРНА МОРФОЛОГИЯ

Бл. Вълков¹

Ключови думи: противоречия, формообразуване, канон, стил, хибридность

РЕЗЮМЕ

Съвременната архитектура е съдържателно закодирана с противоречия, които архитектите оформят с творческите си решения. Едновременно присъстват канонични и стилови „правилни“ форми, както и напълно свободни пластически изпълнения...

Универсални и общовалидни ли са модернистичните формообразуващи „рецепти“? Дали тяхното следване е задължение за съвременния архитект, или той има правото да ги нарушава, търсейки нов авторски прочит на завещаното ни от по-близката или далечна архитектурна история? Допустимо ли е сгради с чисто утилитарна, а не културна или религиозна функция да се сакрализират и това да става с „модерни“, а не традиционни средства? Вече не е необичайно да се прилага както единият, така и обратният подход в съвременното формообразуване. Пример е „хибридният“ тип сграда на „Център за спешна медицинска помощ“ в Русе.

Въведение

Архитектурната действителност е „сложна и противоречива“ (Робърт Вентури) констелация. Тя съчетава норми и творческа свобода – канон и стил в архитектурата. В съвременната архитектура това става обичайно, поради същностната противоречивост на самия свят, който тя отразява и оформя.

Всяка обществена сграда съдържа своеобразна „хибридность“, често предизвикваща взаимно противоречащи си условия за проектиране и съответни решения. Особено

---

¹ Благовест Вълков, проф. дан, арх., кат. „Обществени сгради“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: bvest_far@uacg.bg

характерни са някои типове обществени сгради, които по самата си същност носят противоречията, макар това и да не е вече нерешим проблем за авторите – създаден е психологически навик за решаване на присъщите, възникващи от това задачи, натрупан е и голям опит.

Противоречията в съвременната архитектура възникват не толкова от нейни присъщи особености във формата, колкото в нови смесвания на функции, обичайно съществували в отделни различни типове сгради или от комбинацията на „стари“ с нововъзникнали функции.

Характерен за този тип сгради е „Центърът за спешна медицинска помощ“. Тук се преплитат основополагащи особености на административни, както и на медицински типове сгради с различни изисквания към проектиращите, често противоречащи си и потенциални и възможности за творчески решения и постижения...

Да се „покаже“ образът на такива две противоречащи си основания на формата пряко води до объркване на „публиката“ и неразбиране „какво е това?“. Такъв въпрос възниква и бива решаван от архитектите днес. Един от начините на решаване може да се наблюдава при успешните реализации. И тук изобщо не се обслужва стремеж толкова за „оригиналност“ и „красота“, а просто за умен отговор на предпоставеното противоречие. В представения в статията пример този отговор се корени в структурата, абстрактността на формата, отдалеченост от историческите навици или тяхното съвременно прилагане. Ето защо архитектът на сградата залага в мотивацията си и във формата на подробни разсъждения и разяснения. Изглежда, че той го е правил не един път и това, което заявява, звучи задълбочено и убедително. Струва си да бъде разгадавано.

Преди да се навлезе в неговите разяснения е необходимо да бъдат изяснени някои нови фактори в развитието на съвременните обществени сгради, основополагащи новите „хибридни“ форми, за да се разбере по-добре противоречието между тях и адекватността на решаването на това противоречие от автора на представения проект.

1. Промени в съвременните типове обществени сгради, създаващи предпоставки за противоречивост, но и за творчески постижения

Съвременните обществени сгради, особено тези от сферата на обслужването, са носители на значителни различия и противоречия в съдържанието, което заедно с развитието на архитектурата като цяло създават естествени предпоставки за многообразие в подходите и оформянето.

Развитието на голямата типологична група „Административни сгради“ следва естествения път на развитието на самите административни дейности. Това е път на непрекъснато „роене“, обогатяване и усложняване. С архитектурата като цяло се случва същото – много и твърде отдалечени като функция, начин на ползване от хората (население-то) и служителите, много нови изисквания, различен подход към техния вид, образ и т.н.

Последното развитие на типа е т.нар. „Пейзажна зала“/”Open space” – целият етаж е в едно пространство с работни места, разположени „безразборно“. Отделни са само блокове за обслужващите функции, ръководния състав и комуникациите. Броят на работните места зависи само от общия брой на служителите, а не от архитектурни съображения.

Но при вече свободен и в правото си на идентичност и различни изисквания към работното място служител се достига до идеята (70-те години на XX век) за относително и частично фрагментиране на голямата зала до зони за по около 10 работещи. Установе-

но е, че психологически толкова хора могат да контролират човешката си среда като лични особености, съвместимост и реална екипност.

Това е постижение от гледна точка на хуманитарния му смисъл, преимуществено социален мотив, желание за хуманно усъвършенстване на архитектурната среда, където хората пребивават значителна част от живота си. Но практиката доказва, че има и значителен икономически ефект за бизнеса.

Е-работното място е най-новият тип работно място – вид инсталация в какво да е пространство, проектирано и изградено по някои от гореспоменатите съображения, в което само се „настаняват“ специфични обитатели – работни места от най-висок IT клас. То е проявата на един нов всеотраслен дигитален свят. Неговите качества се основават на физическите аспекти и ефекти на работното място, елементи и параметри.

Най-новите тенденции са в посока усъвършенстване на физическата сграда, на социалните възможности и естетически аспекти.

Това е видно в програмата на LEED (Leadership in Energy and Environmental Design). Устойчивите сгради са „зелени“, водно и енергийно икономични, използващи щадящи материали и пр. Тази програма, но и редица други – сродни или различни програми днес са изпълнени с най-съвременно оборудване, апаратури за различни процедури и медикаменти, което е характерно за всички функции.

Новостите в сградите от медицинската сфера се развиват в две твърде различни посоки:

1. **Технологизация и дигитализация** – самите болници са нещо като съвременна машина (напр. скенер, ЯМР), в която болният е поставен и третиран, вж. фиг. 1.
2. **Хуманизация и психологизация** – към „чисто“ медицинските функции и процеси се добавят и социално-психологически, средата се естетизира и изпълва със зеленина.

Те, също така, осигуряват на обитателите си и значително повече комфорт, разнообразно насочени условия за пасивен отдих на работещите – най-вече на медицинските кадри и шофьорите, както и естетически и психологически богата среда.

Но всички нови решения на работното място за служителите от „диспечерските“ функции твърде много се различават по структурата, конфигурацията и веществеността си от тези за медицинския персонал – „противоречат“ им. Едните създават шумна среда, другите изискват тиха обстановка; едните са статични, много часове седящи и приемащи обажданията, другите „хвърчащи“ по адреси, почиващи за кратко и отново на път. При едните да е просторно и комфортно е важно за процеса на работа, за другите е нужна уютно мебелирана стая за кратка почивка, тоалетни удобства – две различни сгради под един покрив.

2. Форма и оформяне в присъщо противоречивата архитектура на днешния ден. Канон и стил

Абстрактността, простотата, извечните утвърдени (дори – сакрализирани) основни форми/фигури осигуряват справяне с противоречивостта, когато тя е закодирана в програмата на бъдещата сграда.

Канонът в архитектурата винаги е изразявал пропорциите, свързани с тектоничния градеж на формата, за разлика от стила, представящ разпознаваемите и повторяеми

белези на нейната художествена украса. В по-нови времена архитектурната форма губи своите скулптурални и живописни допълнения. Орнаментът става „престъпление“, „помалкото“ става „повече“, а празното „течашо“ пространство – по-важно от ограждащата го структура. Това празно пространство винаги е разчленено по определен начин от вътрешни и външни ограждащи елементи. Така то става наистина „функциониращо“, но се превръща и в генератор на нови художествени внушения. Основните понятия за архитектурната форма са изследвани от Вихрен Бакърджиев [1].

Същият автор разработва и проблематиката на съвременната архитектура и в частност на Модернизма. Той прави развитие по тази проблематика изобщо на архитектурната форма на 20 век [2, 3]. Тя наистина е резултат от рационално обоснованото „сглобяване“ на сградата от нейните съставни части – така, както се сглобява машина. Тази теза е изказана за пръв път точно преди 100 години от Лео Корбюзие – великият пионер на ранния модернизъм. Това сглобяване, обаче, има не само утилитарно-практически, но и художествен смисъл. В своите „Пет принципа“ великият архитект никъде не казва, че пространствата – вътрешни и външни – трябва да се проникват взаимно и да образуват едно цяло. Той никъде не казва, че сградите трябва да се строят само от съвременни и „модерни“ материали – метал, бетон и стъкло, както и това, че построеното винаги трябва да се проектира не „отвън навътре“, а „отвътре навън“. Но това се подразбира от неговия творчески пример. Ранните, построени от Лео Корбюзие „бели“ сгради – Вила „Савао“ и Вила „Гарш“ ясно ни показват перспективата както към новите строителни материали, така и към новите разбирания за архитектурно пространство.

Външният архитектурен образ на една модернистична сграда най-често представлява ортогонална модернистична „кутия“, която се разпада, и разкомпозира под действието на трудно разбираеми и осезаеми сили, наистина идващи отвътре навън. Тази ортогонална „кутия“ често се разпада по своите ръбове и шевове, където се появяват остъклени отвори със странни форми, пропорции и членения. Пропускайки светлината, структурата на една сграда на Модернизма най-често отчита само чисто утилитарната функция на осветлението, а художественият му ефект е резултат от споменатото разкомпозиране на формата и динамичните преливания на пространствата.

Символиката и метафоричността са съпътстващи в пластичните търсения и израз на примерите на истинската архитектура в цялата нейна история. Това авторите залагат още в идеите си, независимо от стилистиката, от пластическите различия в своите търсения. Оттам най-вече произтичат и художествените „партньорства“ с другите изкуства. Разнообразна проблематика, но и огромно богатство на творчески находки, според Вихрен Бакърджиев [4, 5].

Пример може да се вземе от кръста, квадрата и кръга и тяхното прилагане с приносен смисъл и в съвременната архитектура.

Квадратът и кръгът са геометрични фигури, имащи своето символично значение в хералдиката, декоративното изкуство и архитектурата в много от отминалите епохи. И не само в тях, но и днес. Канонът, определящ идеалните пропорции на човешкото тяло в изобразителните изкуства – скулптура и живопис, винаги ги е използвал като фигури, вписани или описани във или около божествената антропоморфност на художественото изображение. И независимо дали става дума за канона на Фидий, Поликлет, Леонардо или Дюрер, геометричното построение най-често е определяло и подчинявало телесно-органичното в изграждането на художествената форма.

Квадратът и кръгът са основните геометрични форми, използвани в архитектурата. И това се случва както днес, така и в отминалите времена. Кръгът е бил сакрален символ и в културите, предхождащи Християнството. Квадратният планов растер на стъпване е характерен както за древноримските строежи, така и за структурата на романската и готическа травея, а преходът от квадрат в кръг е станал емблематичен за цен-

тричния византийски образец-канон. Кръгова е структурата на повечето мегалитни праисторически съоръжения, а квадратният план е характерен както за вавилонските зикурати, така и за древноегипетските пирамиди и храмове. Квадратът безпроблемно „ляга“ в евклидово-декартовия растер на „класическото архитектурно пространство, а кръгът като че ли е призван да му се противопоставя, напомняйки ни както за неевклидовите „модерни“ космически представи за пространството, така и за формите от живата природа.

Квадратът е призван да онагледява мъртвото, кристалинното, твърдото и ортогонално-тектоничното начало в изграждането на художествената форма, а кръгът олицетворява органичното, аморфното, мекото и атектоничното в художествените внушения. Квадратът и кръгът, тези две прости геометрични фигури, всъщност изразяват сложния философски дуализъм на двете начала – мъжко и женско, евклидово и неевклидово, рационално и емоционално. Те могат да бъдат едновременно и символ, и формообразуващо средство, помагачо както на автора-творец, така и на публиката да се ориентира в сложния и изпълнен с дуализъм свят, в който съществуват.

Квадратът и кръгът със сигурност ще си останат най-идеалните и универсални фигури за композиране на форми и пространства и в архитектурата на бъдещето, въпреки постоянно развиващите се строителни материали и технологии. Техните най-актуални проявления можем да усетим в съвременния модернистичен ревивализъм на архитектите Тадао Андо и Ричард Майер [1].

Пример е Центърът за спешна медицинска помощ в Русе, който носи в себе си съвременното противоречие в съдържанието на сградата, в нейната функция и психология. Решаването на формата с разгледаните по горе средства е отличен пример и за двата проблема на съвременната архитектурна морфология. Следващите редове ще задълбочат представата ни за свързаността на изложените предпоставки и адекватността на морфологичните похвати и средства, използвани от арх. В. Бакърджиев.

3. Примерът със съвременния Център за спешна медицинска помощ в Русе

Системата за бърза и неотложна медицинска помощ в България е резултат на няколко големи преустройства. Едно нейно поредно модернизиране е осъществено през 1996 г. в Русе с финансиране от германската провинция Северен Рейн – Вестфалия. Вж. фиг. 1, фиг. 2, фиг. 3. Архитектът следва ясна концепция, която се основава на отлична теория и познаване на проблемите на формообразуването, които разглежда и в редица свои изследвания, понастоящем „помагачи“ му в творчески план. Заложените в тях идеи съставляват и настоящото проучване, предпоставят и решенията, за които тук става дума [4 – 6]. Така се придобива фундамент на разбирането на морфологичната задача, поставена с Центъра за спешна помощ в Русе.

В регион Русе са изградени общо 6 нови станции за бърза медицинска помощ, оборудвани с най-съвременна апаратура и превозни средства. Сградите, реализирани в периода 1996 – 2000 г., са част от общ проект, осигуряващ тяхното съвместно координирано функциониране. Те са ситуирани на ключови комуникационни артерии, в 5 различни населени места, определени от инвеститора – Русе, Бяла, Две Могили, Сливо поле и Иваново. Проектирането е възложено на русенския архитект Вихрен Бакърджиев, който добре владее немски език и успява да поддържа добра комуникация между инвеститор, строител и проектантски колектив.

Идеята на проекта е да се подобри по принцип медицинското обслужване в България. Това става по няколко направления:

- като се въведе ново звено в системата – няколко станции за бърза помощ, разпръснати из голяма територия, в които има гаражи за линейки, складове за медицински материали и оборудване;
- тези „чакащи“ станции, намиращи се близо до отдалечени жилищни комплекси и населени места при нужда осигуряват два пъти по-бързото пристигане на медицинския екип;
- при тежки случаи на инфаркт или инсулт първите десет минути най-често са фатални за пострадалия. Ето защо в осигурените тук съвременни реанимобилен има най-съвременна техника и медицински материали за оказване на бърза медицинска помощ на място;
- подобряване на условията на работа за персонала – изграждат се съвременни битови помещения;
- естетическите (архитектурните) нови решения и ефекти също са значими.

В проекта си арх. Бакърджиев прилага формулираните по-горе морфологични принципи и те стават основополагащи за концептуалното решение.

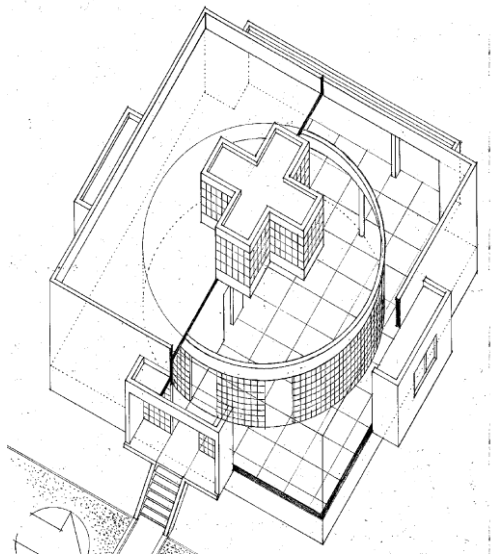
Сградата на ASB в Русе се намира на кръстовището между бул. „Христо Ботев“ и бул. „Васил Левски“, в близост до жилищните комплекси „Дружба“ и „Чародейка“. Тя е едноетажна и нейната планова структура възпроизвежда знака-емблема на това немско самарянско движение, което се грижи за състоянието на бързата медицинска помощ в много от републиките на вече обединена Германия, както и на самата нея. Вж. фиг. 1 – 3.

Кръстът, квадратът и кръгът – това са трите основни фигури, а тяхното взаимно преплитане и наслагване осигурява наличието на различни по форма, големина и предназначение помещения, изисквани от инвеститора и необходими за правилното функциониране на Центъра за спешна медицинска помощ. Освен гаражи за 8 реанимобилен, в сградата има диспечерски пункт, санитарни и битови помещения за медицинския персонал, както и зала за събрания и обучение.

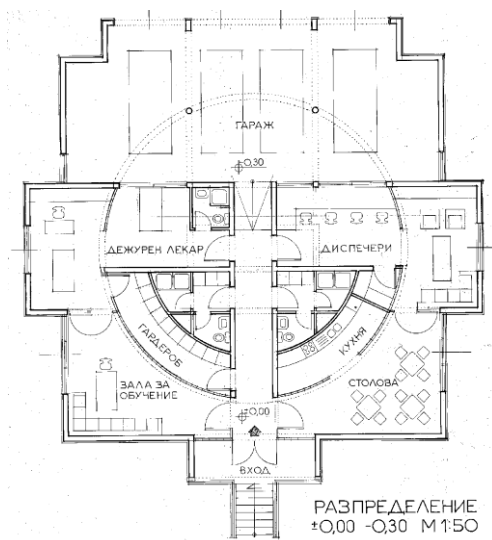

Фиг. 1. Изглед на сградата на Центъра за спешна медицинска помощ в Русе [7].
Източник: Архитектурен проект на арх. В. Бакърджиев

В главната сграда на Бързата помощ в Русе се вижда познатата квадратна архитектурна „кутия“, от която излизат четири призматични ризалита. Централният от тях е разположен в оста на главния подход. Това е входно преддверие, което продължава в коридор, свързващ битовите, складовите и санитарните помещения с гаража за реанимобили, намиращ се в задната част на сградата. Този гараж съдържа 4 линейки и се отваря към външна зона за маневриране. От другата страна на зоната се ситиура втора сграда с гаражни и складови функции.

Фиг. 2. Тризмерен вид на сградата на Центъра за спешна медицинска помощ в Русе [7].
Източник: Архитектурен проект на арх. В. Бакърджиев

Фиг. 3. План на сградата на Центъра за спешна медицинска помощ в Русе [7].
Източник: Архитектурен проект на арх. В. Бакърджиев

Симетричният квадратен план на основната сграда съдържа вписана окръжност, ограждаща зоната със санитарни и битови помещения. Деветделната структура на плановия квадрат, получена от неговото разчленяване (в схемата 3×3 , „гръцки“ кръст) е явна реминисценция от сакралната ортодоксална архитектура. Дългият напречен коридор е осветен в средата си от също така кръстообразен оберлихт, „сакрализиращ“ пространството му, въпреки чисто практическия и „профанен“ смисъл на плановото задание (програмата). Този оберлихт, изпълнен от жълти стъклени блокчета, по един метафорично-символичен начин загатва за прехода от живот към възможна смърт и отново към живот, който постоянно се осъществява в бързата медицинска помощ. Със същите стъклени блокчета е оформено и входното преддверие, както и осветителните отвори в допълващата (спомагателна) гаражна сграда. Бяло, червено и жълто – това са трите основни цвята на емблемата на ASB, заложена по един интелигентен и ненатрапчив начин в структурата на сградата. В тези цветове е изпълнена дограмата и светещите информационни пана, подсказващи нейното предназначение. Разположена на кръстовището на две от най-натоварените транспортни артерии в Русе, сградата на Бързата помощ е добре разпознаваема в нощния мрак на фона на намиращите се в съседство високи жилищни сгради.

Напълно симетричният план е нещо нехарактерно за архитектурата на ранния Модернизъм, както е нехарактерно и сградата да следва канона на своята емблема (както и на православната строителна традиция) и да се проектира по-скоро отвън-навътре, отколкото отвътре-навън, а външният архитектурен образ да не изразява вътрешната структура. Кръстът, вписан в кръг, а той от своя страна – в квадрат – направо препращат към средновековната сакрална архитектурна образност. Този нетрадиционен, но в същото време – „историзиращ“ творчески подход в голяма степен противоречи на творческите рецепти на Модернизма и понякога може да подведе автора на архитектурната творба и да го вкара в руслото на безцелния формализъм. В примера с Бързата помощ в Русе, изградена по проекта на арх. Бакърджиев, обаче, се виждат добре оразмерени и пропорционирани пространства, които задоволяват своята утилитарна функция, но притежават и забележителни архитектурно-художествени качества.

Композирана като сграда в сградата – „къща в къщата“ (Постмодернатата идея за „къща в къщата“ може да се проследи в много известни архитектурни примери от 70-те и 80-те години на XX век.) цилиндричната вътрешна структура, осветена от споменатия кръстообразен оберлихт, наистина се възприема като едно сакрализиращо допълнение към строгия модернистичен ортогонален обем. Нейните огънати стени се възприемат със своите едновременно конвексни и конкавни характеристики, в зависимост от положението на наблюдателя, който може да се намира вътре в кръга или извън него. Засичането на плоскости и огънати повърхнини наистина придава динамика на вътрешните пространства. Нарушаването на общоприетите модернистични творчески рецепти (канони) тук като че ли се е отразило позитивно, а не негативно както на функцията, така и на постигнатия художествен образ.

Следването на утвърдените творчески „рецепти“ днес невинаги гарантира качествата на архитектурната творба, а разчупването (разрушаването) на канона винаги е проява на индивидуален творчески риск. В случая със станциите на Бързата помощ в Русе рискът, поет от автора се оказва оправдан, а резултатът надхвърля очакванията за подобен архитектурен обект, в който утилитарността обикновено има превес над художественото в архитектурния изказ.

В Центъра се извършват някои конюнктурни промени с благоприятно значение, породени от пандемията Ковид. Това е повод да се направят и други изменения към по-добро, без да се нарушава духът на автентичната сграда.

В обозримо бъдеще сградата на спешна помощ в Русе ще претърпи още някои подобрения: като физическа сграда/изолации; промени на работните места – в духа на повсеместната дигитализация и нейните изисквания; усъвършенстване на „достъпната среда“; развитие на зона за отдых на работещите и други подобни. Необходимо, изключително важно е и ще се има предвид – да се осъвремени и усъвършенства зоната за подготовка и отдых на екипите, осигуряващи спешната помощ на адрес. Основната автентична структура на сградата дава тази възможност, защото така е мислена, макар миналият период да „икономисва“ някои от новите намерения на практика.

Заклучение

В архитектурата на съвременните сгради на спешната помощ настъпват коренни промени, основани на обективни изменения в света, медицинската помощ и административното обслужване, както и в отношенията между хората. Глобализацията, информационните технологии и новата етика налагат нови дейности и начини на осъществяването на досегашните. Променя се архитектурно-художествената среда в селищата, а това от своя страна влияе също изключително благоприятно и на самото функциониране и ефективност на обслужващата система в сферата на здравеопазването. Хуманизира се и се естетизира цялостната жизнена среда на човека, част от която са и тези особено важни обекти. Тези сгради са пример как се решават присъщите за този тип противоречия – един от начините, разбира се. Но бидейки професионален проблем за архитектите и (при несполука на автора) за обитателите на тези сгради, тяхното решаване е предизвикателство и добрите примери следва да се правят достойни на интересувашите се.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Bakardzhiev, V.* Canon and style in architecture. East-West Publishing House, 2021 ISBN 978-619-01-0838-2.
2. *Bakardzhiev, V.* Conceptualism and Architectural Creation. // *Godishnik na UASG*, 2020, 53(2): 297-30.
3. *Bakardzhiev, V.* Form-forming doctrines. *Architecture magazine*, 2011, issue 5.
4. *Bakardzhiev, V.* The main bulgarian rituals and architecture (religious and civil). // *Godishnik na UASG*, 2019, 52, (4): 1081-1090.
5. *Bakardzhiev, V.* House for Joyful Rituals in Ruse. *Architecture Magazine*, 2019, issue 3.
6. *Bakardzhiev, V.* The New Navel of the World. *Architecture Magazine*, 2012, issue 3.
7. *Bakardzhiev, V.* An architectural Project for the building of the Center for Emergency Medical Aid in Ruse (1,2 Source: arch. V. Bakardzhiev).

AN EXAMPLE OF RESOLVING CONTRADICTIONS IN CONTEMPORARY ARCHITECTURAL MORPHOLOGY

B. Valkov¹

Keywords: contradictions, formation, canon, style, hybridity

ABSTRACT

Contemporary architecture is coded with contradictions which architects shape with their creative decisions. At the same time there are canonical and stylistic "correct" forms, as well as completely free plastic performances ... Are modernist form-forming "recipes" universal and universally valid? Is following them an obligation for the modern architect, or does he have the right to violate them, seeking a new author's reading of our legacy from the recent or distant architectural history? Is it permissible for buildings with a purely utilitarian rather than a cultural or religious function to be sacralized and to be done by "modern" rather than traditional means? It is no longer uncommon to apply both the one and the opposite approach in modern shaping. An example is the "hybrid" type of building of the "Emergency Medical Center".

---

¹ Blagovest Valkov, Prof. DSc. Arch., Dept. "Public Buildings", UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: bvest_far@uacg.bg